



Åtgärdsprogram
för hotade arter



Foto: Julia Stigenberg

Fakta 2023:17



Länsstyrelsen
Stockholm

Kontaktperson
Martin Elmestål
Enheten för naturskötsel
Telefon: 010-2231321
martin.elmestal@lansstyrelsen.se

www.lansstyrelsen.se/stockholm/

ISBN: 978-91-7937-256-9

Beståndsövervakning av asknätfjäril (*Ephydryas maturna*) i Stockholms län 2023

Här ges en kortsiktig sammanfattning över 2023 års inventeringsresultat. Rapporten presenterar siffror från årets inventering som resulterade i 543 kolonier, en glädjande siffra. Målet med de årliga beståndsövervakningarna är att bidra med underlag för uppföljning av trender i arternas utbredning, populationsstorlekar och livsmiljöer. Årets inventering har genomförts av Julia Stigenberg med hjälp av Aivars Dunskis



Foto: Julia Stigenberg

Bakgrund

Asknätfjärilen (*Euphydryas maturna*) förekom tidigare i delar av Skåne och Blekinge samt i ett band över norra Svealand från västra Värmland över Dalarna till Roslagens kust. Numera finns den bara kvar i ett begränsat område utanför Lindesberg i Örebro län, i norra delen av Stockholms län och i Uppsala län. Efter att ha befarats varit utdöd i Stockholms län i 14 år återupptäcktes arten 2001.

Sedan år 2000 är arten fridlyst i hela landet enligt § 1 i Artskydds-förordningen. Naturvårdsverket har i samarbete med Länsstyrelsen i Örebro län tagit fram ett åtgärdsprogram för asknätfjärilen för åren 2007–2011 (Eliasson 2008). Programmet har sedan förlängts till 2016 och rullar fortfarande på tills revidering av programmet sker. Asknätfjärilen klassas idag som starkt hotad (EN) i Sverige enligt SLU ArtDatabankens rödlista för dagfjärilar. Det betyder att den har dåliga förutsättningar att fortleva i landet om inga anpassningar till artens krav kan göras på de sista kvarvarande lokalerna. Arten är känslig för uttorkning i alla stadier och påverkas negativt av utdikning. Ett annat problem är att den ena värdväxten (ask), minskar i skogen. Det beror till viss del på askskottsjuka, men också på att ask röjs bort i det moderna skogsbruket eftersom avsättning saknas. Den andra värdväxten, olvon, kan vissa år drabbas av olvonbladbaggen, som helt kan kaläta buskar.

Länsstyrelsen i Stockholm har sedan återfyndet 2001 följt asknätfjärilens utbredning i länet genom upprepade inventeringar. Sedan 2012 inventeras bara ett urval (20 st) lokaler. Det är fortfarande, 10 år senare, i stora drag dessa lokaler som inventeras. Till inventerarnas uppdrag hör även att skriva en rapport som publiceras på Länsstyrelsens webbplats. Där finns de flesta inventeringsrapporter att ladda ner. Dessa rapporter beskriver inventeringsresultatet och vilka åtgärder som behöver utföras på de olika lokalerna. Hoten nu som för 20 år sedan är alltjämt desamma: förlust av habitat (igenväxning) och fragmentisering.

Asknätfjärilen har hos oss i AB-län en två-årig livscykel. Som vuxen flygande fjäril förekommer arten framför allt längs solvarma skogsbilvägar där det finns nektarväxter. Som nykläckt larv under första levnadsåret förekommer den på hygen där värdväxter (ask/olvon) finns i solbelysta lägen, medan den under det andra året som larv föredrar örter i solvarma gläntor. Mer information om artens ekologi finns att läsa på www.artfakta.se.

Inventeringsmetodik

Asknätfjäril inventeras i larvstadiet under det första levnadsåret då de bildar larvkolonier med så kallade spånader (sammanspunna blad) på ask och olvon. Dessa spånader är relativt lättinventerade eftersom de är väl synliga och sitter ovanför markytan vid solexponerade kantzoner och öppnare ytor med omgivande lägre vegetation. En svårighet är att de ibland sitter högt upp i träden och kan då förväxlas med en svampsjukdom som ibland angriper askblad. Problem kan då uppstå om kolonierna är små och endast omfattar ett blad. När larvkolonierna sitter högre än tre meter behövs ofta kikare för att man i detalj ska kunna granska det som ser ut som aktiva kolonier eller tomma spånader. Antalet aktiva larvkolonier räknas per värdväxt, ej tomma övergivna spånader. Där det finns ett flertal sammanspunna blad på en och samma gren räknades de som har aktiva larvkolonier som är väl separerade från varandra.

Ett noterat problem vid inventeringar ligger i svårigheten att konsekvent räkna antalet aktiva larvkolonier per värdväxt. Eftersom spånaderna ökar i omfattning vartefter larverna växer är det viktigt att inventeringen genomförs förhållandevis vid samma tidpunkt på säsongen och att inventeringsperioden är sammanhängande. En allt för tidig start på inventeringen kan dock leda till att larverna är så små att en del larvkolonier kan vara svåra att upptäcka. Tidpunkten för när inventering ska ske bör stämmas av med de övriga länen, detta för att vi ska få en så jämförbar siffra som möjligt. Vid inventeringen ska punkterna för tidigare fynd (alla tidigare år) av larvkolonier uppsökas på de lokaler som ska inventeras. Asknätfjärilen favoriserar samma ytor år efter år tills ytorna genom beskuggning av omgivande växtlighet blivit olämpliga för äggläggning. Räklandet av larvkolonier bygger alltså på tidigare års kartläggningar av förekomster.

Huvudmålet med inventeringen är att inventera de 20 fördefinierade områdena. Inför inventeringen är det viktigt att samråda med expertis på länsstyrelsen gällande kalibrering av metodik, att inventeraren går ut med en mer erfaren inventerare och noggrant lär sig hur man ska bedöma larvkolonier och värdväxter. Ask och olvon med kolonier ska även märkas med naturvårdsband om plantorna är omärkta och står i riskzon för nerklippning, eller som en uppmärkning om det fanns röjningsbehov runt plantan. På små plantor upp till tre meter binds fårull i så stor utsträckning som möjligt för att förhindra älgbete.

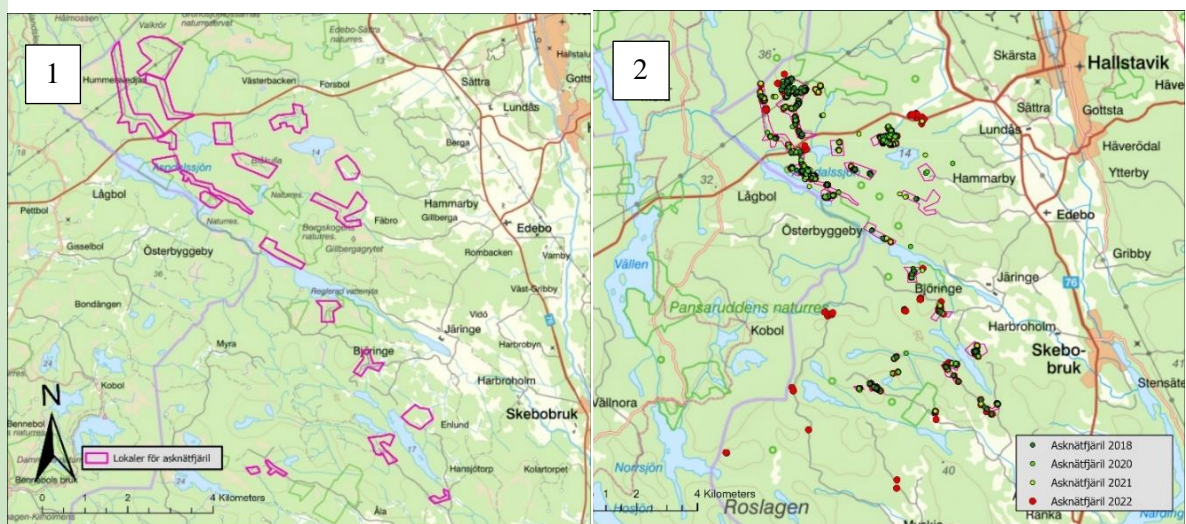
Dataregistrering

Inventeringsresultatet ska rapporteras till Artportalen. Ett lokalnamn och GPS-koordinater (SWEREF) för lokalens mittpunkt ska registreras vid det första inventeringstillfället. Lokalen ska finnas som en digital polygon som kan användas vid rapporteringen. Lokalens huvudsakliga biotop och status beskrivs kort vid varje inventering. Varje enskild träd/buske med en larvkoloni ska ha en egen separat punkt, det vill säga inte en punkt för två eller fler träd. Vid varje värdväxt noteras sedan antalet aktiva larvkolonier. Då antalet räknade larvkolonier är tänkt att även kunna användas för att beräkna trender, dels inom ramen för Svensk Dagfjärilsövervakning, dels som en uppföljning av åtgärdsprogrammet, är det viktigt att även notera övriga variabler. Utöver starttid för inventeringen fylls även sluttid varje gång inventeringen avslutats för dagen.

Material och metoder

Data samlas in i fält med appen Field Maps. Polygoner, punkter och linjer ritas in i appen och exporteras som shapefiler. Noggrannheten är cirka 5–10 m. Varje ask eller olvon med en larvkoloni ska registreras med en GPS-punkt. I Field Maps noterar man antal aktiva larvkolonier, värdväxt och ungefärlig höjd på larvkolonin samt övrigt intressanta observationer.

Lokalerna genomsöks efter aktiva larvkolonier på värdväxterna ask och olvon. Totalt 20 lokaler ingår i övervakningen sedan 2013 (Fig. 1), samtliga fynd fram till senaste inventeringen ska återbesökas (Fig. 2).



Figur 1. De 20 lokaler som inventerats sedan 2013.

Figur 2. Punkter med fynd av kolonier under 4 år.

Resultat

I år har vi kunnat räkna 543 st larvkolonier varav 377 kolonier på ask och 165 kolonier på olvon (Tabell 1). Inventeringen genomfördes på sju dagar under perioden 9/8–24/8. Om man tar fram ett medelvärde baserat på siffror från 2015–2023 (ej 2020–2022) får vi ett värde på 486 kolonier som medel. I år fann vi fler kolonier än medelvärdet vilket är positivt.

Tabell 1. Totalt antal asknätfjärilskolonier inom de 20 lokalerna.

År	Antal kolonier
2015	427
2016	271
2017	733
2018	437
2019	506
2020	1287
2021	3056
2022	1165
2023	543

Diskussion

Nackdelen med olika inventerare är att det påverkar resultatet, eftersom instruktioner, metodik och variabler tolkas olika. Avgränsningar eller fasta definitioner är av yttersta vikt för att data ska vara jämförbart. Till exempel om det är en larvkoloni, flera larvkolonier eller tomma spånader, eller om en olvonbuske tolkas som en stor eller flera små buskar. Görs generella uppskattningar blir siffrorna varken pålitliga eller jämförbara. För att utesluta liknande fel bör man i möjligaste mån hålla sig till en inventerare genom flera år. Men även bättre inventeringsmanualer måste tas fram och bättre instruktioner och genomgångar på plats i fält måste hållas med den/de som inventerar. Av största vikt är dock att ha samma inventerare genom åren. Metodiken behöver ingående förklaras i fält vid överlämningar till ev. nya inventerare. Även synkronisering med inventerare i andra län är önskvärd.

Resultaten i tabell 1 visar att de senaste tre årens (2020–2022) siffror avviker från övriga siffror markant. Vi kan konstatera att inventeringsmetodiken inte överensstämmer med den standardiserade metodiken och att dessa siffror inte kan tas med i jämförelse. Vid 2020 och 2021 års inventering skilde sig metodiken då man tog hänsyn till larvernans olika storlek och bedömde antal kolonier efter hur många larvstadier som fanns i en koloni. Under 2022 tros inventeringen baseras på det totala antalet spånader på värdväxten och inte antalet aktiva larvkolonier. Även metodiken i registreringen av värdväxter skiljer sig mellan åren (år 2022 gavs en GPS punkt för flera närstående träd/buskar med larvkolonier) detta ger inga möjligheter för vidare jämförelser. Detta visar på vikten av tydliga och konsekventa instruktioner, samt betydelsen av långsiktighet - att ha samma inventerare under flera år. Länsstyrelserna (där asknätfjärilen inventeras) måste gemensamt ta fram en gedigen inventeringsmanual och se till att nya inventerare grundligt instrueras i fält samt att länen har återkommande kalibreringsmöten.

Framtida planering

Det är viktigt att fortsätta med åtgärder för att gynna arten och att åtgärderna utförs med ett landskapsperspektiv. Asknätfjärilen behöver en långsiktig, regelbunden och kontinuerlig planering av skötselåtgärder för att öka i utbredning och populationsstorlek. Ask och olvon måste friställas, granar och sly behöver hållas undan från solvarma gläntor. Skogsbilvägarnas vägrenar behöver breddas med flera meter för att skapa bredare grönytor med sol och frodiga örter. Med ekonomiska begränsningar behövs en väl genomtänkt prioritering av skötselåtgärderna. Den närmaste framtiden ter sig dock kortsiktigt positiv, detta på grund av alla hyggen som tas upp i barkborrens spår. Tids nog kommer dessa dock att växa igen.

Källor

Eliasson, C. U. 2008. Åtgärdsprogram för asknätfjäril 2007–2011 (*Euphydryas maturna*). Rapport 5858. Naturvårdsverket